

Thomas Beijer

Satie's satirisch universum

Programma

Erik Satie (1866-1925)

Cinéma (1924)

Ogive nr. 4 (1886)

Le poisson rêveur (ca. 1900|01)

Gymnopédie nr. 1 (1888)

Sonatine bureaucratique (1917)

Vexations (ca. 1913|14)

Chant guerrier du roi des haricots (1913)

Embryons desséchés (1913)

Petite ouverture à danser (ca. 1897)

Ragtime-Parade (1916|17)

Je te veux (1897)

Programmatietoelichting

Hij stelde zich voor met 'Erik Satie, gymnopediste'. 'Dat is een mooi vak,' zei Rodolphe Salis, de oprichter en eigenaar van het établissement en hij nam de kleine, keurig geklede jongeman eens op. Met deze absurde dialoog was het toelatingsexamen ten einde. De 21-jarige Satie had toegang tot *Le Chat Noir*, het eerste Parijse cabaret. Satie's humor zou niet voor de laatste keer in zijn leven zijn redmiddel zijn.

Tegen de achtergrond van het bohémien-leven van Montmartre ontwikkelde hij zich als persoon en als componist. Op het conservatorium had hij niets geleerd. Hij was uitzonderlijk lui, volgens zijn docent niet in staat in drie maanden een pianostuk uit z'n hoofd te leren. Hij verliet wat hij een 'tuchthuis' noemde, ging in het leger, haalde zich opzettelijk een bronchitis op de hals om ook nu weer een goed heenkomen te zoeken en kwam in gezelschap van een dichter-loodgieter in Parijs aan. Spoedig was hij in kleine kring bekend, als tweede pianist in het cabaret en als componist van korte, volstrekt originele stukken die niets van een muzikale scholing verrieden. Hij liep er nu bij als een persiflage op de Franse bourgeois: geklede jas, hoge hoed, pince-nez, maar met als ironisch contrapunt een oude, gekreukte broek en een paar kistjes, rudiment van zijn legertijd.

Hekelend zou Satie altijd blijven, met zijn muziek in zijn kielzog. 'Satierisch componist van muziek', noemde hij zich. Je zou haast denken dat het woord 'satire' van Satie afstamt. Weinig van zijn tijd leek in zijn muziek door te dringen; soms was er een aanraking, maar direct daarop afwijzing door middel van satire. *Trois morceaux en forme de poire* (Drie stukken in de vorm van een peer) noemde hij enkele pianostukken, Ravels titel *Pièce en forme de habanera* persiflerend. Het ballet *Parade*, voor de beroemde Ballets Russes in Parijs en in 1917 zijn grote doorbraak, wekte ergernis en onbegrip. 'Vreemd, nietwaar?' was ook Satie's reactie.

Maar ook eigen muzikale ontboezemingen, vooral in het vroege werk toch in noten gevatte intimiteit, mystiek en oneindig diepe melancholie, bezag hij op afstand. Hij noemde zich 'phonométrographe', alsof zijn werk geen muzikale intensie bevatte. Inspiratie had hij naar eigen zeggen tussen 10 uur 23 en 11 uur 47...

Hij was echter niet zozeer recalcitrant, alswel een vreemde in deze wereld. 'Ik ben heel jong geboren in een heel oude wereld,' schreef hij bij het ontwerp van een borstbeeld voor zichzelf. Debussy, vriend en bewonderaar, omschreef hem als 'een zachtvaardige middeleeuwse musicus die verdwaald is in deze eeuw.' Eigenaardig genoeg was de 'middeleeuwse' Satie een sterk vernieuwend componist: uittrenturen wordt erop gewezen, dat hij Debussy de weg wees voor het gebruik van onopgeloste none-akkoorden en middeleeuwse kerktoonladders. Hoe ouder de wereld, hoe jonger en vernieuwender Satie werd. Maar staat hij vooral als voorloper bekend, zijn werk heeft waarachtig recht op eigen benen te staan.

Cinéma, een laat stuk, was de 'entr'acte symphonique' van een ballet getiteld *Relache* (1924). *Relache* was een grap: Parijse theaters afficheerden het woord wanneer een voorstelling niet doorging. En warempel, *Relache* ging eerst ook niet door... De entr'acte wordt gespeeld tijdens een film van René Clair, waarop o.a. niemand minder dan Satie te zien is. – *Ogive nr. 4* is uit 1886 en zo Satie's vroegste werk vandaag. 'Ogive' betekent 'kerkrib'. Het is Satie's eerste stuk in middeleeuwse stijl, waarvoor hij werd geïnspireerd door Gregoriaans gezang en booggewelven in kerken. – 'De dromerige vis', betekent *Le poisson rêveur*. Een postuum werk, op basis van een verhaal van een zekere Lord Cheminot, waarvan de tekst verloren ging.

Programmatoelichting

Experimenteel, halverwege 'serieuze' en 'populaire' muziek, is het de enige keer dat Satie de impressionistische stijl van Debussy beproeft. 'En de verdomde dromerige vis? Haalde die je uit de puree?' schreef Satie aan Debussy, die eruit zou citeren in zijn *Poissons d'or* (Gouden vissen). Soms is het nogal orkestraal gedacht, Satie noteerde orkestinstrumenten in de partituur.

De *Gymnopédies* zijn Satie's bekendste werken. Zijn ze geïnspireerd door de roman *Salammbô* van Flaubert, door een intrigerend woord uit een gedicht van een vriend, of inderdaad door de dans die in de klassieke Oudheid door naakte jongelingen werd uitgevoerd ter ere van de god Apollo? Zeker is hun 'naaktheid' synoniem geworden met Satie's muziek. – *Sonatine bureaucratique* is, zoals Satie wel vaker, revolutionair. Nog vóór Stravinsky, is het een z.g. neoklassiek werk. Satie maakt zich vrolijk over de *Sonatine opus 36 nr. 1* van Muzio Clementi, die elke pianist kent. Het is een van de weinige keren dat hij maatstrepen gebruikt, dit als verwijzing naar de klassieken. – Het zeer langzame *Vexations* haalde het *Guinness Book of Musical Records*. 'Om het motief 840 keer achter elkaar te kunnen spelen, is het advies je van tevoren voor te bereiden in de diepste stilte en zonder je te bewegen,' schreef Satie erbij 840 keer herhalen: het bleek dan bij de eerste uitvoering in New York in 1963, lang na Satie's dood, te gaan om een lengte van ruim 18 uur. Langste muziekstuk ooit. 12 pianisten waren aangerukt, plus twee reserve... Precies één luisteraar zat het uit. – In *Le chant guerrier du roi des haricots* (Oorlogslied van de bonenkoning) parodieert Satie krijgsmuziek tot in het absurde.

Drie onderwaterdieren treden op in *Embryons desséchés* ('Uitgedroogde embryo's'). De Holothurian heeft geen ogen; het stuk speelt met het liedje *Mon rocher de Saint-Malo*. ('Dat was een leuke rots!' staat er op zeker moment in de partituur). De Edriophthalma heeft onbeweeglijke ogen. Het geparodieerde stuk is de treurmars van Chopin. De Podophthalmia heeft ogen op steeltjes. Een soort jachtmuziek. De bizarre F groot-fortissimoakkoorden op het eind verwijzen naar het lange slot van Beethovens *Achtste symfonie*. – De *Petite ouverture à danser* bestaat alleen in schets; de partituur ontbeert maatstrepen, dynamische aanwijzingen en fraseringen. – Zoals gezegd, was *Parade* Satie's doorbraak naar een groter publiek. Het was acht jaar voor zijn dood. Aan het ballet werkten de toenmalige groten der aarde mee: Pablo Picasso maakte de kostuums en decors, Léonide Massine danste en ontwierp de choreografie, Jean Cocteau schreef het libretto. – Tot slot: de gezongen wals *Je te veux* op een erotische tekst, schreef Satie voor de 'Koningin van de langzame wals' Paulette Goddard. (door Stephen Westra)

Pianist, componist, tekenaar, animator... De **Thomas Beijer** (Haarlem, 1988) is het allemaal. Ooit studeerde hij af aan het Amsterdams conservatorium, cum laude. Hij maakt kamermuziek met musici als celliste Quirine Viersen, violiste Simone Lamsma en de zangeressen Judith van Wanroij, Barbara Kozelj en Laetitia Gerards. En, alsof dat nog niet genoeg is: de pianist Beijer ontpopte zich tot creatieve alleskunner. Hij componeert, tekent, maakt animaties, zou het liefst ook nog beeldhouwen, én schrijft. In 2017 debuteerde hij met de roman *Geen Jalapeños* en hij schrijft essays over klassieke muziek. In 2022 ontving Thomas Beijer de Nederlandse Muziekprijs, de hoogste onderscheiding voor een klassiek musicus in Nederland.

Binnenkort in Muziekgebouw Eindhoven

- Zo 26 apr '26** **Helena Basilova, Jeffrey Bruinsma & Geneviève Verhage**
Sakamoto 1996
- Zo 10 mei '26** **Winnaar Liszt 2026 Alexander Kashpurin**
Pianorecital door kersverse prijswinnaar
- Vr 5 jun '26** **Grigori Sokolov**
Beethoven en Schubert

Zullen we Vrienden worden?

Vrienden van Muziekgebouw Eindhoven draagt bij aan het voortbestaan van onze mooie concertzaal en ondersteunt de realisatie van bijzondere projecten. Voor een paar tientjes per jaar ben je al Vriend en natuurlijk krijg je daar ook iets voor terug! Scan de QR-code, lees meer over de voordelen en meld je aan.

